

**ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ
З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

УДК 316.614

Лариса Журавльова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Альона Денисенко, викладач-стажист кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

**ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ
З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

У статті проаналізовано процес організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями в системі загальної середньої освіти, визначено провідні напрями цієї роботи і умови, що визначають її ефективність. Описано моделі зовнішньої та внутрішньої соціально-педагогічної роботи школи. Розглянуто специфічні вимоги до особистості педагога, функції та принципи здійснення соціально-педагогічної роботи з дітьми-інвалідами.

Ключові слова: дитина з обмеженими можливостями, дитина-інвалід, соціальний педагог, соціально-педагогічна робота, загальноосвітній заклад.

Літ. 8.

Лариса Журавлева, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социальной работы, социальной педагогики и дошкольного образования
Алена Денисенко, преподаватель-стажер кафедры социальной работы,
социальной педагогики и дошкольного образования
Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

**ОРГАНИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ С
ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ**

В статье проанализирован процесс организации социально-педагогической работы с детьми с ограниченными возможностями в системе среднего образования, определены главные направления этой работы и условия ее эффективности. Описаны модели внешней и внутренней социально-педагогической работы школы. Рассмотрены специфические требования к личности педагога, функции и принципы работы социального педагога с детьми-инвалидами, как специалиста в реализации социальной и педагогической работы в школе.

Ключевые слова: ребенок с ограниченными возможностями, ребенок-инвалид, социальный педагог, социально-педагогическая работа, общеобразовательное учреждение.

**Larysa Zhuravleva, Ph.D (Pedagogy), Associate Professor at the Department of the Social Work,
Social Education and Preschool Education
Alyona Denysenko, Lecturer-trainee at the Department of the the Social Work,
Social Education and Preschool Education
Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University**

**THE SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK WITH DISABLED CHILDREN AT
THE SECONDARY SCHOOL**

The authors analyze the process of organizing the social and educational work with disabled children at Secondary School, define the main directions of the work and the conditions of its effectiveness. The models of the external and internal social and pedagogical school work are described in the article. The authors consider the specific requirements of personality of teacher, the educator's functions and principles of his social work with disabled children as a specialist in the implementation of social and educational work in the school.

Keywords: children with disabilities, a disabled child, social pedagogy, social-pedagogical work, educational institution.

Постановка проблеми. Під час реорганізації соціальної, політичної та економічної системи українського суспільства посилилась зацікавленість багатьох вчених, педагогів, психологів у проблемах дітей з

обмеженими можливостями. Однією з причин посиленої уваги до таких дітей є зростанням їх кількості. Як свідчить світова статистика, на сьогодні в Україні дітей з дефектами розумового чи фізичного розвитку налічується близько 12%

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

від загальної чисельності дітей віком до 18 років [6, 13].

Варто сказати, що державна політика в нашій країні спрямована на захист прав людей з особливостями психофізичного розвитку відповідно до міжнародних правил і стандартів. Зміцнення статусу дитинства в суспільстві на державному й міжнародному рівнях відображено в низці стратегічних документів: Конвенції ООН про права дитини, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, законах України “Про освіту”, “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, “Про охорону дитинства”, що свідчать про нові соціальні процеси стосовно дітей, зокрема, посилення уваги й нового ставлення держави до дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Важливо, щоб діти із обмеженими можливостями не лишалися осторонь від соціально-культурних дій економічного життя та системи людських відносин. Важливо вчасно дати необхідну підтримку дитині з порушеннями. Саме тому, на сьогоднішній день особливої актуальності набуває проблема організації своєчасної системної соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями, які навчаються у загальноосвітніх школах.

Аналіз наукових досліджень. Проблема організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями стала предметом вивчення багатьох вчених (О. Безпалько, Н. Грабовенко, І. Іванова, А. Капська, О. Мовчан, В. Тесленко та ін.). Зарубіжні та вітчизняні вчені, які досліджували проблеми соціалізації осіб з порушеннями психофізичного розвитку у суспільстві (В. Бондар, І. Гілевич, В. Засенко, А. Колупаєва, Л. Лопатіна, І. Мамайчук, М. Малофєєв, В. Синьов, В. Тарасун, О. Хохліна, Л. Шипіцина, Н. Шматко та ін.) підкреслюють значущість психолого-педагогічного супроводу та вчасного надання корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з вадами в умовах інтегрованого навчання. У наукових працях представлено теоретичні концепції, що розкривають особливі підходи у роботі з дітьми з обмеженими можливостями (І. Зверева, В. Ляшенко, С. Харченко та ін.); основні групи дітей, які потребують створення особливих умов у процесі реабілітації та соціальної адаптації (І. Бех, В. Бондарь, Т. Власова, В. Засенко, В. Кащенко, В. Лубовський, Є. Мастюкова, В. Синьов, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко); організацію соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими можливостями (І. Іванова, В. Ляшенко, О. Молчан та ін.).

Мета статті – уточнити поняття “діти з обмеженими можливостями”, “соціально-педагогічна робота”, розглянути особливості організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. Найбільш поширеною формою отримання освіти дітьми з особливими освітніми потребами в Україні була корекційна освіта в умовах спеціалізованих закладів. Однак, активізація процесу інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні заклади призвела до апробації різноманітних моделей та форм взаємодії спеціальної та загальної освіти, спроб створення адекватних умов для найбільш повної соціальної адаптації й розвитку особистості таких дітей.

Реорганізація й оновлення національної системи педагогічної освіти на основі принципів демократизації, гуманізації та модернізації, визнання права кожної дитини на одержання освіти, адекватної її пізнавальним можливостям і вимогам часу є провідним напрямком до пошуку оптимальних шляхів її реформування, соціалізації дітей з обмеженими можливостями, їх інтегрування у суспільство.

Перш ніж визначити особливості організації соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями в загальноосвітній школі уточнимо сутність понять “соціально-педагогічна робота” та “дитина з обмеженими можливостями”.

У “Термінологічному словнику-довіднику” В. Теслию характеризує поняття “соціально-педагогічна робота”, як робота зі створення сприятливих обставин для соціалізації, розвитку людської особистості та гідності, задоволення культурних і духовних потреб або соціально схвалених способів відновлення людського життя [7, 8]. Відома українська вчена в галузі соціальної педагогіки А. Капська, зазначає, що “соціально-педагогічна робота” є впливом фахівців та громади, через навчання та впровадження державної соціальної політики, на соціальне поліпшення суспільства та створення вигідних умов для життя кожної дитини і сім’ї, а також видом професійної діяльності з метою створення умов для задоволення особистих інтересів і соціально-освітніх потреб різних груп людей та відновлення або поліпшення їх здатності до соціальної активності [3, 56].

Конвенція про права інвалідів, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 2006 році, визначає, що людина, яка не в змозі, через обмежені можливості: вроджені чи набуті, фізичні

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

чи розумові, самостійно забезпечити вимоги особистого соціального життя є “інвалідом” [5].

В Україні, з метою гуманізації та демократизації суспільних процесів, вживається поняття “дитина з обмеженими можливостями”, замість звичайного і загальнонавчаного – “дитина-інвалід”. У малій енциклопедії із соціальної педагогіки І. Звереві, визначається поняття “дитина з обмеженими можливостями”, як дитина, з фізичними чи розумовими недоліками, які обмежують її можливість, без створення спеціальних умов, отримати освіту [2, 59].

Кожна дитина з обмеженими можливостями має свої характерні особливості розвитку, фізичні та (або) психічні дефекти, які призводять до змін їх загального рівня. Залежно від типу вади і часу виникнення певних недоліків деякі дефекти можна подолати, деякі – корегувати, а інші – компенсувати. Головне розпочати роботу з подолання недоліків якомога раніше.

Обмежені можливості зумовлюють соціальну ізоляцію дітей, що пов’язана зі змінами в розвитку і появою труднощів в самообслуговуванні, спілкуванні, навчанні, оволодінні професійними навичками, що призводить до негативної емоційної поведінки (невпевненість в собі, агресивність, некоммунікабельність). З такими дітьми має бути проведена соціально-педагогічна робота, спрямована на їхній розвиток та допомогу їм у процесі соціалізації, самоусвідомленні, здобутті соціально-культурного досвіду.

Загальноосвітня школа є складним соціальним та педагогічним явищем, закладом з доступною структурою навчання і виховання, де формуються соціальні та педагогічні умови організації життєдіяльності дітей, які мають позитивно впливати на розвиток особистісних якостей школярів.

В кожному загальноосвітньому навчальному закладі є свої власні вимоги до організації соціально-педагогічної роботи, за допомогою якої діти зможуть отримати можливість розкрити себе і реалізувати свій потенціал, формуватися як особистість.

На думку В. Шульги модель соціальної та педагогічної роботи школи складається із двох спільних частин: внутрішньої та зовнішньої. Внутрішньою спрямованістю школи є: діагностування, реалізація соціального виховання і супровід соціально-педагогічної роботи, опіка та захист прав дитини. Зовнішня соціальна та педагогічна робота забезпечує можливість використання для практики отриманих в школі знань, умінь та навичок, емоційного досвіду і рішучого відношення до світу і творчості в

реальному житті. Вона призначена для соціального середовища дітей з обмеженими можливостями і скерована на гармонізацію умов, що впливають на процес формування особистості такої дитини [8, 23].

Соціально-педагогічна робота в загальноосвітньому закладі здійснюється соціальним педагогом. Це фахівець з соціальної та педагогічної роботи, який створює соціально сприятливі умови навчального середовища для розвитку та соціалізації дітей; попереджує негативний вплив середовища.

Соціальний педагог загальноосвітнього закладу, що виконує діагностичну, прогностичну, комунікативну, організаційну, консультативну, профілактичну, корекційну, реабілітаційну, охоронно-захисну, соціально-перетворювальну функції повинен мати як професійні та організаційні навички роботи з дітьми з обмеженими можливостями, додержуватися послідовності й наступності в соціальній та педагогічній роботі. Задля самовдосконалення соціальний педагог перебуває в постійному пошуку ефективних форм, методів, напрямків, засобів соціальної та педагогічної роботи з такими дітьми.

Вагомим засобом інтеграції дітей з обмеженими можливостями в суспільство є додержання соціальним педагогом наступних принципів: діти з обмеженими можливостями потребують життя в своїх родинах і за спеціальних умов повинні додержуватись звичного способу життя; вони зобов’язані приймати участь у будь-якій галузі соціально-економічного життя суспільства, як повноправні громадяни; такі діти мають змогу отримувати необхідну підтримку і допомогу в звичайній загальноосвітній школі, медичних установах чи соціальних організаціях [3; 4].

На основі аналізу напрямів соціальної та педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями в загальноосвітній школі можна виділити загальний процес цієї роботи, який включає: вивчення дитини з обмеженими можливостями, причин її хвороби, рівня розвитку та навчання; визначення організаційно-педагогічних умов, форм і методів роботи; формування професійного самовизначення такої дитини та сприяння її успішній інтеграції і соціальній адаптації [1, 57].

Система соціального і педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями повинна бути розрахована на тривалий час і діяти на дитину в цілому, в єдності таких складових: пізнавальні, емоційно-вольові, розумові і творчі можливості.

Ефективність соціально-педагогічної роботи в загальноосвітньому закладі залежить перш за все

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

від правильного вибору технологій, методів та засобів, які використовує соціальний педагог у своїй роботі. Вони повинні бути спрямовані не лише на полегшення засвоєння знань, формування навичок та умінь, але й бути орієнтованими на усунення їхніх обмежень. Не менш важливими для ефективної роботи соціального педагога є його погоджені дії з вчителями та батьками.

Для дітей з обмеженими можливостями з метою виправлення дефектів розвитку, розширення досвіду соціальної та психологічної адаптації та професійної самореалізації, організуються заняття з фізичної терапії, ритміки; проводяться вправи для формування просторової орієнтації, соціальних та побутових навичок, пізнавальних здібностей, слухових, зорових чи тактильних відчуттів, а також психокорекції. Існує безліч методичних прийомів та інструментів впливу, які використовує соціальний педагог у своїй діяльності з дітьми з обмеженими можливостями, як в індивідуальній, так і в груповій формі роботи: арттерапія, музична терапія, танцювальна терапія, ігротерапія, казкотерапія, бібліотерапія, психогімнастика, логотерапія, лялькотерапія, епістолярна терапія та багато інших.

Висновок. Соціально-педагогічна робота з дітьми з обмеженими можливостями в загальноосвітній школі є безперервним та систематичним педагогічно-організованим процесом (де береться до уваги індивідуальний підхід і конкретний розвиток дітей з обмеженими можливостями), що спрямований на надання допомоги дитині у ході її соціалізації,

самоусвідомленні, здобутті досвіду чи умов для успішної соціальної адаптації.

Перспективами подальшого дослідження є вдосконалення процесу соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями в загальноосвітній школі; розробка та реалізація програми формування соціальної адаптації дітей з обмеженими можливостями молодшого шкільного віку.

1. Безпалько О.В. *Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб.* / О.В. Безпалько. – К.: 2009. – 208 с.

2. Зверева І.Д. *Соціальна педагогіка: мала енциклопедія* / За заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 336 с.

3. Капська А.Й. *Соціальна педагогіка. 5-те вид. перероб. та доп. підручник* / За ред. Капської А.Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 488 с.

4. Капська А.Й. *Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями* / А.Й. Капська. – К.: ДЦССМ, 2003. – 146 с.

5. *Конвенція про права інвалідів; [неофіційний переклад] / Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61 / 106, прийнята 61-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 13 грудня 2006 р.* – К.: ВГСПО “НАІ України”, 2007 – 40 с.

6. Кравченко Г.Ю. *Інклюзивна освіта в ДНЗ* / Г.Ю. Кравченко, Г.О. Сіліна. – Х.: Вид-во “Рахунок”, 2014. – 176 с.

7. Теслюк В.М. *Технології соціально-педагогічної діяльності: термінологічний словник-довідник* / В.М. Теслюк. – К. 2011. – 145 с.

8. Шульга В.В. *Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі: метод. рек.* / В.В. Шульга. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 124 с.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2016

12 лютого 2016

Собор трьох святих:

Василя Великого, Іоанна Златоуста, Григорія Богослова

Свято цих трьох святих відзначають в один день із 1076 року, після того, як вони явилися єпископу Євхейському Іоану і наказали залишити даремну суперечку про “переваги” котрогось із них над іншими, оскільки всі вони, натхненні й проваджені Святим Духом, творили на благо Христової Церкви. Йї тому нема поміж них ні якогось “першого”, ні “другого”, “більшого” або “меншого”, а всі вони – рівні та єдині. А також усі троє мали таку ж тверду й непохитно міцну й праведну віру, яка, наприклад, була у тих же св. Петра, Павла й інших Господніх апостолів та пророків, праведників й угодників і, зокрема, в Божї відкриття й об’явлення.

